

Tek Başına Seyahate Çıkan Turistler ile Farklı Gruplarla Seyahate Çıkan Turistlerin Sosyal Sorumluluk Bilinçlerinin Çevresel Sorumlu Davranışlarına Etkisi

The Effect of Social Responsibility Consciousness of Tourists Travelling Alone and Tourists Travelling with Different Groups on Environmentally Responsible Behaviours

Hami Ünlü¹

Öz

Turizm destinasyonları çevre sorunlarının en fazla yaşandığı yerler arasında yer almaktadır. Kitlelerin hareketi olarak ifade edilen turizm faaliyetlerinde çevre birçok olumsuzluğa maruz bırakılmaktadır. Çevre üzerindeki olumsuzlukların artış göstermesi çevreye karşı sorumlu davranışı ön plana çıkarmıştır. Çevreye yönelik sorumlu davranış sergileme turistik destinasyonların uzun vadede başarısında etkilidir. Turistlerin çevreye karşı sorumlu davranış sergilemelerinde sosyal sorumluluk bilinçleri etkili olmaktadır. Bu çalışma ile turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevreye karşı sorumlu davranışa uyma ve sorumlu davranışı teşvik etme üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğru gerçekleştirilen çalışma nicel araştırma deseni üzerine kurgulanmış betimsel bir çalışmadır. Trabzon'u ziyaret eden 340 yerli turiste doldurtulan anketlerden elde edilen veriler SPSS programına aktararak regresyon analizine tabi tutulmuştur. Yapılan analizler sonucunda, farklı gruplarla (aile, arkadaş, tur) seyahat eden bireylerin çevreye karşı sorumlu davranış sergileme eğilimlerin tek başına seyahat eden bireylere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte farklı gruplarla seyahat eden bireylerin bu davranışları tek başına seyahat eden bireylere göre teşvik etme durumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin doğal alanlara yönelik kurallara daha fazla dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Bu turistlerin doğaya çöp atma, çiçek koparma ve tarihi yapılara rastgele resim kazıma gibi olumsuz davranışları daha az sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, çevrenin tahrip edilmemesi için diğer turistleri caydırma davranışlarının da yüksek olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seyahat, Turist, Sosyal Sorumluluk Bilinci, Sorumlu Davranış

Abstract

Tourism destinations are among the places where environmental problems are experienced the most. In tourism activities, which are expressed as the movement of the masses, the environment is exposed to many negativities. The increase in the negativities on the environment has brought responsible behaviour towards the environment to the forefront. Exhibiting responsible behaviour towards the environment is effective in the long-term success of touristic destinations. Social responsibility awareness is effective in tourists' responsible behaviour towards the environment. This study aims to determine the effect of tourists' social responsibility consciousness on complying with environmentally responsible behaviour and encouraging responsible behaviour. The study carried out for this purpose is a descriptive study based on a quantitative research design. The data obtained from the questionnaires filled out by 340 domestic tourists visiting Trabzon were transferred to the SPSS programme and subjected to regression analysis. As a result of the analyses, it was determined that individuals travelling with different groups (family, friends, tour) were more likely to exhibit and encourage environmentally responsible behaviours.

Keywords: Travel, Tourist, Social Responsibility Awareness, Responsible Behavior

JEL Codes: S56, S57, L83

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 01 / 11 / 2024

Accepted: 13 / 05 / 2025

¹Dr. Öğr. Üyesi Hami Ünlü, Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü Öğretim Üyesi, Bayburt, Türkiye, hamionlu@bayburt.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8436-8704>.

Giriş

Bacasız sanayi olarak ifade edilen turizm ve beraberinde getirdiği gelişmeler kırsal ve kentsel alanlardaki destinasyonları gerekli önlemler alınmadığı takdirde olumsuz etkilemektedir (Su vd., 2018). Turizm faaliyetleri gerçekleştiği destinasyonun sosyal, kültürel ve doğal kaynaklarına aşırı bağıllık göstermektedir (Yüksek vd., 2019). Çevresel kaynaklar turistik talebe etki eden unsurların başında olduğundan dolayı, turizm diğer sektörlerle göre çevresel kaynakları daha fazla kullanmaktadır (Can, 2016). Bundan dolayı bu kaynakların tahrip edildiği destinasyonlarda rasyonel bir turizm faaliyetinden söz etmek mümkün değildir. Bu kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması turizm destinasyonunun yaşam süresini etkilemektedir (Akşit, 2007). Dünya Turizm Örgütü turizm destinasyonlarının sürdürülebilirliğine önem vermiş ve bu doğrultuda ekolojik ve biyolojik çeşitliliğinin korunması gerektiğini öngörmüştür (Garda ve Temizel, 2016). Doğal ve kültürel kaynakların tahrip edilmeden kullanılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasının önemi vurgulanmıştır (Yüksek vd., 2019). UNEP (2005) sürdürülebilir turizm hedeflerinde de çevresel temizliğin sağlanması, biyolojik çeşitliliğin korunması, fiziki bütünlüğün sağlanması ve kültürel zenginliğin korunmasına yönelik bir takım ilkeleri öne sürmüştür. Doğal çevrede turizm faaliyetlerinden kaynaklanan hava ve ses kirliliği, atık ve çöp sorunu, arazinin bozulması ve ekosisteme verilen zararlar sürdürülebilir turizmi ön plana çıkarmaktadır (Kızıllırmak vd., 2015). Turistik destinasyonlar sahip oldukları çekicilik unsurları ile turistleri kendilerine çekerek bir hareketlilik yaratma ve bu hareketliliğin sonucunda da geri dönüşü mümkün olmayan yıkımlar meydana gelmektedir. Bu destinasyonlarda turizmin sorumsuz bir şekilde gelişmesi ile birlikte destinasyon çevresi turistlerin istilasına uğramakta (Volo, 2020) ve bunun sonucunda doğal ve kültürel çevre üzerinde bozulmalar başlamaktadır. Bu bağlamda turizmin gelişim gösterebilmesi için çevre üzerindeki olumsuzların azaltılması ve sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir (Uğurlar, 2017). Destinasyonun çevresinde yaşanan olumsuzluklara bakıldığında turist davranışlarının önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Li vd., 2013; Gao vd., 2017). Turistlerin sergilediği uygunsuz davranışlar destinasyonun üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz etkilere yol açmaktadır (Juvan ve Dolnicar, 2017). Turistlerin bıraktığı atıklar, kimyasallar deniz ve göl kenarlarında su kirliliğine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra dağlık alanlarda bırakılan çöpler doğal çevrenin kirlenmesine, orman yangınlarının çıkmasına yol açmaktadır (Akış, 1996). Tarihi ve kültürel alanlarda kurallara uyulmaması bu alanların tahrip olmasına yol açmakta ve destinasyonunun kimliğine zarar vermektedir (Anthony, 1982). Bu nedenle turistleri çevresel açıdan sorumlu davranış sergilemeye yönlendirmek, destinasyonlarda yaşanan çevre sorunlarını azaltabilir (Wang vd., 2018). Destinasyon yönetimleri turistlerden kaynaklı çevresel sorunları gidermeye yönelik çözüm önerileri geliştirse de uygunsuz turist davranışları tam olarak ortadan kaldırılamaz (Aytülkasapoğlu ve Ecevit, 2002). Turistlerin sorumluluk bilinci ile çevreye karşı sorumlu davranış sergilemeleri gerekmektedir. Bununla birlikte turistlerin çevre duyarlılığı konusunda teşvik edilmesi de önem arz etmektedir. Literatürde turistlerin çevre sorumluluğuna ilişkin düşüncülerinin sorumlu davranışa teşvik etmede itici güç olduğuna ilişkin çalışmalar yer almaktadır (Lee vd., 2013; Luo vd., 2017; Luu, 2018). Turistlerin çevresel sorumlu davranışlarını belirlemeye yönelik yapılan çalışmalarda farklı turist tipolojilerinin çevresel sorumlu davranışlarının farklılaştığı belirlenmiştir (Juvan ve Dolnicar, 2017). Maceracı turistlerin daha çok tek başına seyahate çıktıkları ve doğal alanları daha çok ziyaret ettikleri bilinmektedir. Tek başına seyahate çıkan maceracı turistlerin çevreye karşı duyarlı oldukları görülmektedir (Apak, 2024). Bunun yanı sıra seyahat acentaları aracılığıyla grupla birlikte tura katılanlara seyahat acentası yöneticisi veya turist rehberi seyahat başlangıcında çevre duyarlılığı hakkında uyarılar yapmaktadırlar (Koroğlu vd., 2012). Yapılan uyarıların turistler tarafından benimsenerek davranışa yansımaları beklenmektedir. Fakat turistlerin bu uyarıları davranışa dönüştürdüğünü ortaya koyan çalışmalar sınırlı kalmıştır. Önceki çalışmalar genellikle sorumlu turizmin çevre üzerindeki etkilerini (Öztürk, 2022), sürdürülebilirliğe etkisini (Mathew ve Sreejesh, 2017; İlban vd., 2023), kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının turist taleplerine etkilerini (Yorulmazer ve Doğan, 2017), sorumlu turizm algısının turist davranışlarına etkisini (Su ve Swanson, 2017) belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Mevcut çalışma ile tek başına ve farklı gruplarla (ailesi ile birlikte, arkadaşları ile birlikte) seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışları üzerindeki etkisinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. Sosyal Sorumluluk Bilinci

Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği destinasyon üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu söylenebilir. Bu olumsuz etkiler turizmden kazanç elde etmek isteyen işletmelerden ve turistlerden kaynaklanmaktadır (Özel, 2014). Turizmden gelir elde etmek isteyen işletmeler atık üretimi, yaban hayatına zarar verme, bitki örtüsünün tahrip edilmesi gibi olumsuzluklarla çevreye zarar vermektedirler (Issı, 1989). Turistler ise flora ve fauna örneklerinin toplanması, yaban hayvanlarının rahatsız edilmesi, doğal alanların kirlenmesi, tarihi ve kültürel değerlerin tahrip edilmesi ile çevreyi olumsuz yönde etkilemektedirler (Alkan ve Ersin, 2018). Çevre üzerindeki olumsuz etkiler destinasyonda uzun vadeli turizmin gelişimini engellemektedir (Henderson, 2007). Turizm faaliyetleri gerçekleştiği destinasyonun çevresel ve kültürel çekicilikleri ile doğrudan bağlantılı olduğu için bu kaynakların sorumlu bir şekilde kullanılması gerekmektedir (Su ve Swanson, 2017). Sosyal sorumluluk kaynakların tahrip edilmeden kullanımı ve sürdürülebilirliğini esas almaktadır. Son dönemlerde

özellikle bazı destinasyonlarda aşırı turizmin gelişim göstermesi ile birlikte çevre üzerindeki baskının artması ve bozulmaların meydana gelmesi sosyal sorumluluk bilincinin önemini ortaya koymuştur (Hacıoğlu ve Yetim, 2019). Sosyal sorumluluk bilinci, turistlerin turizm faaliyetlerine katıldıklarında destinasyon çevresini koruma ve iyileştirme sorumluluğu anlamına gelir ve bu da davranışlarında sınırlayıcı bir etki oluşturur (Cui, 2010). Daha güçlü sosyal sorumluluk bilincine sahip olan turistlerin çevresel sorumlu davranışlarının diğer turistlere göre yüksek olma olasılığı vardır (Liobikienė ve Juknys, 2016). Sosyal sorumluluk bilinci öz sorumluluk bilinci ve kamusal sorumluluk bilinci olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. Öz sorumluluk bilinci, turistin destinasyon kurallarına uyma, söz ve davranışlarına dikkat etme farkındalığı olarak ifade edilebilir. Kamusal sorumluluk bilinci ise çevreyi koruma, yerel halkı ve diğer turistleri rahatsız etmeme farkındalığını ifade eder (Cui, 2010).

1.2. Çevreye Karşı Sorumlu Davranış

Turizm faaliyetlerinin 20. yüzyılın sonlarında hız kazanması ile birlikte turizm destinasyonlarının çevresi ile ilgili endişelerde artış göstermiştir. Bu endişelerin ardından çevre farkındalığına ilişkin tartışmalar hız kazanmıştır (Newsome ve Moore, 2002). Destinasyonun temel çekicilik unsurlarının doğal ve kültürel kaynaklar olduğu düşünüldüğünde, turizmden kaynaklanan çevresel olumsuzlukların destinasyonun sürdürülebilir gelişimini ciddi oranda etkileyeceği söylenebilir (Kiatkawsin ve Han, 2017). Turizmin çevre üzerindeki olumsuz etkileri arasında kaynakların aşırı kullanımı ve turistlerin sorumsuz davranışları ön plana çıkmaktadır (Mathieson ve Wall, 1982). Turistler bilinçli veya bilinçsiz olarak çevreyi olumsuz yönde etkileyebilirler. Çevreyi kirletme, çiçek toplama, yaban hayatını etkileme, tarihi ve kültürel mirasa zarar verme olumsuz etkiler arasında sayılabilir (Ballantyne vd., 2008). Bu olumsuzlukların yanı sıra turizmi teşvik ederek bundan kar elde etmeyi hedefleyen işletmelerin yol açtığı aşırı kalabalıklaşma ve atık yönetimindeki yanlış uygulamalarda çevreyi olumsuz etkilemektedir (Su ve Swanson, 2017). Çevreye karşı yapılan müdahaleler doğayı etkilemekte ve çevre sorunlarının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Doğadan yararlanmak için bilinçsiz bir şekilde yapılan faaliyetler çevre sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Karaca, 2011). İnsan belirli bir çevrede yaşadığı için insanla çevre arasında karşılıklı etkileşim çok fazladır. Çünkü insanoğlu var olduğundan beri hem çevresindeki olaylardan etkilenmiş hem de çeşitli faaliyetlerle çevreyi etkilemiştir (Toygar, 2014). Çevre üzerinde turistlerden kaynaklanan olumsuzların azaltılmasında turistlerin çevreye karşı sorumlu davranış biçimleri önem arz etmektedir. Çevreye karşı sorumlu davranış, çevreyi korumak ve çevrede yaşanan sorunları çözmek için sergilenen davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır (Stern, 2000). Farklı bir ifade ile çevrede yaşanan olumsuzlukları azaltmak için kişilerin veya grupların sergilediği davranışlardır (Steg ve Vlek, 2009). Çevreye karşı sorumlu davranış hakkında farklı boyutlar ortaya konmuştur. Thapa (2010) çevreye karşı sorumlu davranış, çöplerin geri dönüşümü, yeşil tüketicilik, çevre korumaya yönelik kararlara katılım ve çevre bilinci eğitimi boyutları ile açıklamıştır. Lee (2011) ise çevreye karşı sorumlu davranış sivil eylem, geri dönüşümün sağlanması, etkili eylem geliştirme ve eğitim boyutları ile açıklamıştır. Turistlerin çevreye karşı sorumlu davranışları, destinasyonların sahip olduğu kaynakların sürdürülebilir kullanımını amaçlayan ve turistler tarafından sergilenen bir takım davranış biçimlerini ifade eder (Lee, 2011). Turistlerin çevre ile etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bu tür davranış biçimleri hem destinasyonların sürdürülebilirliği hem de turizm endüstrisinin sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir (Juvan ve Dolnicar, 2017). Turistlerin çevreye karşı sorumlu davranışlarının oluşmasında farklı itici güçler bulunmaktadır (Lee, 2011). Lee vd. (2013) çalışmalarında turistlerin çevreye karşı sorumlu davranış sergilemelerinde çevre dostu davranışlar, sürdürülebilir davranışlar, yasal davranışlar ve kişisel davranışların etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Luo vd. (2017) çalışmalarında turistlerin çevreye karşı sorumlu davranışlarını, çevreye karşı sorumlu davranış ve sorumlu davranışa teşvik etme olmak üzere iki yönlü değerlendirmişler. Turistlerin çevresel sorumlu davranışlarının oluşmasında genellikle içsel psikolojik faktörlerin ve destinasyonla ilgili dışsal faktörlerin etki olduğu söylenebilir (Budeanu, 2007; Chiu vd., 2014). Dışsal faktörlerden destinasyonun çevre kalitesi, destinasyon politikaları ve düzenlemelerin çevresel sorumlu davranışa teşvik edici olduğu belirlenmiştir (Ballantyne vd., 2008; Bruyere vd., 2011). İçsel faktörlere bakıldığında, çevresel tutumun, çevre bilgisinin, çevresel davranış niyetin ve memnuniyetin çevresel sorumlu davranış etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Kil vd., 2014; Alessa vd., 2003; Han ve Yoon, 2015). İçsel faktörlere ek olarak sosyal sorumluluk bilincinin de çevresel sorumlu davranış üzerinde etkisinin olduğu belirlenmiştir (Luo vd., 2017; Su vd., 2018). Bireyler tek başına olduklarında veya yanlarında başka birileri olduğunda çevreye karşı davranışları değişkenlik gösterebilir. Burada bireyin sosyal sorumluluk bilinci, sosyal normlar, kişinin üstlendiği rol (ebeveyn olma, lider olma vb.) etkili olabilmektedir (Eren, 2007). Bu değişkenlikten yola çıkarak gerçekleştirilen çalışma ile aşağıdaki araştırma hipotezleri oluşturulmuştur.

H1. Tek başına seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.

H2. Tek başına seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.

H3. Farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.

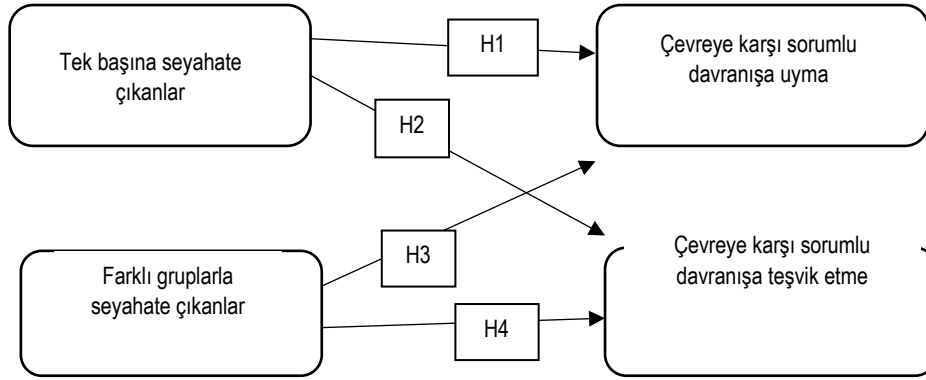
H4. Farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.

2.Yöntem

Turistleri çevresel açıdan sorumlu davranışlara teşvik etmek hem kırsal alanların hem de kentsel ortamların sürdürülebilirliğini sağlama açısından kritik öneme sahiptir. Turistlerin sosyal sorumluluk bilinçleri çevresel davranışlarının şekillenmesinde önemli bir faktördür (Luo vd., 2020). Mevcut çalışma ile de turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu araştırma tek başına ve farklı gruplarla seyahat eden turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışları üzerindeki etkisini inceleyen betimsel bir çalışmadır.

2.1. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Bu çalışmada tek başına seyahate çıkan turistlerle farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma ve teşvik etmeye etkisi araştırılmıştır. Bu çerçevede Şekil 1'de ki araştırma modelinde hipotezler test edilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni 2024 yılının ilk altı ayında (Ocak-Haziran) Trabzon'u ziyaret eden yerli turistlerden oluşmaktadır. Evrenin büyüklüğü, zaman ve maliyet vb. unsurlar göz önüne alınarak örneklem yöntemi uygulanmıştır. Çalışmada kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örneklem yöntemi, evrenden seçilecek örnek kesimin araştırmacının değerlendirmelerine göre belirlendiği tesadüfi olmayan bir örneklem yöntemidir. Bu yöntemde veriler evrenden en kolay, en hızlı ve en ekonomik şekilde toplanmaktadır (Malhotra, 2004). İl kültür turizm müdürlüğünde alınan verilere göre Trabzon'u 2024 yılının ilk altı ayında 765.632 turist ziyaret etmiştir. Bu turistlerin 226.138 yerli turistlerden oluşmaktadır. Sekaran'ın (1992) örneklem hesaplaması göre %95 güven aralığında 384 verinin yeterli olacağı varsayılmıştır. Mevcut çalışmada 340 anket katılımcılara doldurtulmuş ve araştırma bu veriler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Anketin oluşturulma aşamasında kamusal sorumluluk bilincini ve çevreye karşı sorumlu davranışa teşvik etmeyi ölçmede Luo vd. (2020) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan yararlanılmıştır. Öz sorumluluk bilinci ölçmede Zhang (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan, çevreye karşı sorumlu davranışa uymayı ölçmede ise Kerstetter vd. (2004) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan faydalanılmıştır. Anket beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye ilişkin bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde öz sorumluluk bilincini ölçmek için dört ifade yer almaktadır. Üçüncü bölümde kamusal sorumluluk bilincini ölçmek için beş ifade yer almaktadır. Dördüncü bölümde çevreye karşı sorumlu davranış ölçmek için üç ifade yer almaktadır. Beşinci bölümde çevreye karşı sorumlu davranışa teşvik etmeyi ölçmek için altı ifade yer almaktadır. Tek başına seyahate çıkan ile farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışlarına etkisini ölçmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmada beşli Likert derecelendirme ölçeği kullanılmıştır. Likert derecelendirmesi "1=Hiç Katılmıyorum; 2=Katılmıyorum; 3=Kararsızım; 4=Katılıyorum; 5=Tamamen Katılıyorum" şeklindedir. Oluşturulan anket formları Trabzon'u ziyaret eden yerli turistlere doldurtulmuştur. Anketler

toplandıktan sonra SPSS program kullanılarak geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla güvenilirlik testleri yapılmıştır. Bu doğrultuda her bir ölçeğin cronbach alfa değeri belirlenmiş ve Tablo 1’de gösterilmiştir

Tablo 1. Güvenirlik Testi

Boyutlar	İfade Sayısı	Cronbach alfa
Sosyal sorumluluk bilinci	9	0,877
Çevresel sorumlu davranışa uyma	3	0,884
Çevresel sorumlu davranışa teşvik etme	6	0,901

Tablo 1’de yer alan değerlere göre sosyal sorumluluk bilinci ölçeğinin güvenilirlik değeri 0,877 olarak hesaplanmıştır. Çevresel sorumlu davranışa uyma ölçeğinin güvenilirlik değeri 0,884, çevresel sorumlu davranışa teşvik etme ölçeğinin güvenilirlik değeri ise 0,901 olarak hesaplanmıştır. Kline (2015) çalışmasında güvenilirlik değerinin 0,700’den büyük olması gerektiğini belirtmiştir. Mevcut çalışmada hesaplanan güvenilirlik değerlerinin 0,700’den büyük olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre güvenilirlik testlerinin başarılı olduğu görülmektedir. Ölçeklerin güvenilirlik analizleri tamamlandıktan sonra geçerlik testleri yapılmıştır. Sosyal sorumluluk bilincine ilişkin faktör analizi sonuçları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Sorumluluk Bilinci Faktör Analizi

Boyut	İfadeler	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Oranı
Sosyal Sorumluluk Bilinci	Doğal bir alanın çevresini koruma sorumluluğum var.	0,847	69,527
	Doğal bir alanın çevresini korumak için bazı kişisel tercihlerden fedakârlık etmeye değer olduğumu düşünüyorum	0,840	
	Doğal alan yönetimi yönetmeliklerine uyma sorumluluğum var.	0,783	
	Halka açık yerlerde söylediklerime ve yaptıklarım dikkat ederim.	0,740	
	Doğal bir alanın daha iyi hale gelmesine yardımcı olurum.	0,729	
	Diğer turistleri etkilememeye çalışırım.	0,698	
	Yerel halkı etkilememeye çalışırım.	0,635	
	Doğal alanlarda sorumlu sözlerim ve eylemlerimden mutlu olurum	0,579	
	Doğal alanlarda sorumsuz söz ve davranışlarımdan dolayı kendimi suçlu hissederim.	0,530	
KMO Testi		0,854	
Toplam Varyans		69,52	
Bartlett's Test		2051,543 / 36 / 0,000	

Açıklayıcı faktör analizi (AFA) bulgularına göre sosyal sorumluluk bilinci boyutuna ilişkin açıklanan toplam varyans oranı %69,52 olmuştur. Analiz sonucunda 9 ifadeden oluşan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Oluşan tek boyut için faktör yükleri 0,847-0,530 arasında değişim göstermektedir. Elde edilen tek boyut sosyal sorumluluk bilinci olarak isimlendirilmiştir. Faktör analizi sonucunda örneklem büyüklüğü uygunluğu KMO testi 0,854 olarak belirlenmiştir. Alan yazında KMO değerinin 0,70’den büyük olması gerektiği ifade edilmektedir (Demirel vd., 2022). Araştırmada hesaplanan KMO değerinin faktör analizi yapılmasına uygun olduğu görülmektedir. Bartlett’s testi sonucunun p=0,000 anlamlılık değerinde olduğu belirlenmiştir. Sosyal sorumluluk bilinci boyutuna ilişkin faktör analizi yapıldıktan sonra çevreye karşı sorumlu davranışa uyma ve çevreye karşı sorumlu davranışa teşvik etme boyutlarını ölçmek için geçerlik analizi yapılmış ve Tablo 3’de bulgular gösterilmiştir.

Tablo 3. Çevreye Karşı Sorumlu Davranışa Uyma ve Teşvik Etme Faktör Analizi

Boyut	İfadeler	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans Oranı
Çevreye karşı sorumlu davranışa uyma	Çöp atmak, çiçek ve bitki koparmak, rastgele resim kazımak gibi uygunsuz davranışlarda bulunmam	0,738	55,928
	Belirlenen yolun dışında yürümek veya çiçek ve bitkileri ezmek.	0,734	
	Doğal alanların ilgili kural ve düzenlemelerine uyarım..	0,696	
Çevreye karşı sorumlu davranışa teşvik etme	Diğer turistlerin ihallerini ve sabotajlarını doğal alanın ilgili birimlerine bildireceğim.	0,759	16,817
	Doğal alanın çevresel işaretlerine dikkat etmek için inisiyatif alacağım.	0,700	
	Doğal alanın çevre koruma çalışmaları hakkında kendi görüşlerimi ortaya koymak için inisiyatif alacağım.	0,686	
	Doğal alanın çevresini tahrip etme davranışından caydıracağım	0,683	
	Manzara noktalarında gönüllü çevre koruma faaliyetlerine katılacağım	0,680	

Diğer turistler tarafından bırakılan çöpleri toplamak ve doğal alanın temizliğini sağlamak için inisiyatif alacağım	0,638
KMO Testi	0,860
Toplam Varyans	72,745
Bartlett's Test	2026,181 / 36 / 0,000

Açıklayıcı faktör analizi (AFA) bulgularına göre toplam açıklanan varyans oranı %72,74 olmuştur. Analiz sonucunda 9 ifadeden oluşan iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Belirlenen iki boyutta faktör yükleri 0,759-0,638 arasında değişmiştir. Belirlenen boyutlar çevreye karşı sorumlu davranışa uyma ve çevreye karşı sorumlu davranışa teşvik etme şeklinde isimlendirilmiştir. Gerçekleştirilen faktör analizi kapsamında örneklem büyüklüğü uygunluğu KMO testi 0,860 olarak hesaplanmıştır. Demirel vd., (2022) çalışmalarında KMO değerinin 0,70'den büyük olması gerektiğini açıklamışlardır. Araştırma bulguları KMO değerinin faktör analizi yapılmasına uygun olduğunu göstermektedir. Bartlett's testi sonucunun $p=0,000$ anlamlılık değerinde olduğu tespit edilmiştir.

3. Bulgular

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler Tablo 4'de yer almaktadır. Katılımcıların %56,8'i erkeklerden, %43,2'si kadınlardan oluşmaktadır. Yaş değişkeni açısından incelendiğinde katılımcıların %46,2'si 36-45 yaş aralığında, %32,1'i 26-35 yaş aralığında, %15,6'sı 18-25 yaş aralığında ve %6,2'si ise 46-55 yaş aralığında yer almaktadır. Medeni durum açısından bakıldığında katılımcıların %65,3'ünün evli, %34,7'sinin ise bekâr olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	147	43,2
	Erkek	193	56,8
Yaş	18-25	53	15,6
	26-35	109	32,1
	36-45	157	46,2
	46-55	21	6,2
Medeni Durum	Evli	222	65,3
	Bekâr	118	34,7
Eğitim Düzeyi	Lise	3	0,9
	Ön lisans	96	28,2
	Lisans	169	49,7
	Lisansüstü	72	21,2
Seyahate kiminle çıkarsınız	Tek başıma	91	26,8
	Farklı gruplarla (ailemle, arkadaşlarımla, turla)	249	73,2

Eğitim durumu açısından katılımcıların %49,7'si lisans, %28,2'si ön lisans, %21,2'si lisansüstü ve %0,9'u ise lise eğitimi almışlardır. Katılımcıların seyahate kiminle çıktıklarına ilişkin veriler bakıldığında %73,2'sinin farklı gruplarla (aile, arkadaş, tur), %26,8'inin ise tek başına seyahate çıktıkları tespit edilmiştir.

Araştırma hipotezleri test edilmeden önce verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Verilerin parametrik testlere uygunluğunu belirlemek için çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2 ile -2 arasında dağılım göstermesi verilerin normal dağıldığını göstermektedir (Hahs-Vaughn ve Lomax, 2013). Mevcut çalışmada kullanılan verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri Tablo 5'de yer almaktadır. Bu değerlerin yanı sıra boyutlara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri de Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Tanımlayıcı Değerler ve Normallik Testi

Boyutlar	Ort.	S.S.	Çarpıklık	Basıklık
Sosyal Sorumluluk Bilinci	4,52	0,024	-1,002	0,078
Çevreye Karşı Sorumlu Davranışa Uyma	4,63	0,026	-0,993	0,075
Çevreye Karşı Sorumlu Davranışa Teşvik Etme	4,02	0,037	-0,063	0,098

Tablo 5’de görüldüğü gibi katılımcıların sosyal sorumluluk bilincinin ortalamasının yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bu bulgu katılımcıların çevreye karşı sosyal sorumluluk bilinçlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Çevreye karşı sorunlu davranışa uyma değerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu değer katılımcıların çevrenin korunmasına çok fazla önem verdiklerini ifade etmektedir. Bununla birlikte çevreye karşı sorumlu davranışa teşvik etmenin de yüksek bir değer aldığı tabloda belirtilmiştir. Bu değer katılımcıların seyahatleri esnasında çevresindeki insanları çevreye karşı hassas olma konusunda teşvik ettiklerini göstermektedir. Araştırma verilerinin çarpıklık ve basıklık değerlerine bakıldığında boyutların +2 ile -2 eşiğinde görünüm sergilediği belirlenmiştir. Bu değerler araştırma hipotezlerinin test edilmesinde parametrik testlerin kullanılabileceğini göstermiştir. Bu doğrultuda hipotezlerin test edilmesinde regresyon analizi kullanılmıştır.

Tek başına ve farklı gruplarla seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma ve çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla basit doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır. Tek başına seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma ve sorumlu davranışa teşvik etme üzerindeki etkisine ilişkin bulgular Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Basit Doğrusal Regresyon Analizleri

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	(β)	t	p	F	R ²
Sosyal Sorumluluk Bilinci	Çevresel Sorumlu Davranışa Uyma	0,557	11,056	0,000*	122,239	0,33
	Çevresel Sorumlu Davranışa	0,514	5,617	0,000*	31,521	0,11
	Teşvik Etme					

*p<0,001

Araştırmada tek başına seyahate çıkan 91 turist ile görüşülmüş ve bu kişilerden veriler elde edilmiştir. Bu sayının çok karmaşık olmayan araştırma modelleri için yeterli olduğu önceki çalışmalarla ortaya konulmuştur (VanVoorhis ve Morgan, 2007; Bujang vd., 2018). Tablo 6 incelendiğinde seyahate tek başına çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilincinin çevresel sorumlu davranışa uyma üzerindeki etkisine yönelik regresyon modelinin anlamlı olduğu (F=122,239; p<0,001) belirlenmiştir (Çokluk vd., 2012). Dolayısıyla tek başına seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilincinin çevresel sorumlu davranışa uyma üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir. Çevresel sorumlu davranışa uymanın sosyal sorumluluk bilincindeki değişimlerde %33 (R²=0,33) oranında bir etkisinin olduğu ifade edilebilir. Elde edilen bulgu araştırma hipotezlerinden H1’in (Tek başına seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.) kabul edildiğini göstermektedir. Araştırmanın bir diğer bulgusu tek başına seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilincinin çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerindeki etkisine ilişkin basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarıdır. Tek başına seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerindeki etkisine ilişkin regresyon modelinin anlamlı olduğu (F=31,521; p<0,001) tespit edilmiştir. Bu doğrultuda tek başına seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin sorumlu davranışa teşvik etme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir. Çevresel sorumlu davranışa teşvik etmenin tek başına seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerindeki değişimlerde %11 (R²=0,11) oranında bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuç araştırma hipotezlerinden H2’nin (Tek başına seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır) kabul olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu farklı gruplarla seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma üzerindeki etkisine ilişkin basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarıdır. Analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Basit Doğrusal Regresyon Analizleri

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	(β)	t	p	F	R ²
Sosyal Sorumluluk Bilinci	Çevresel Sorumlu Davranışa Uyma	0,563	5,651	0,000*	31,938	0,26
	Çevresel Sorumlu Davranışa	0,742	5,898	0,000*	34,790	0,28
	Teşvik Etme					

*p<0,001

Tablo 7 incelendiğinde farklı gruplarla seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma üzerindeki etkisine ilişkin regresyon modelinin anlamlı olduğu (F=31,938; p<0,001) belirlenmiştir (Çokluk vd., 2012). Farklı gruplarla seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma

üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir. Çevresel sorumlu davranışa uymanın farklı gruplarla seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerindeki değişimlerde %26 ($R^2=0,26$) oranında bir etkisi olmuştur. Elde edilen bu sonuç araştırma hipotezlerinden **H3**'ün (Farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.) kabul edildiğini göstermektedir. Farklı gruplarla seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerindeki etkisine ilişkin regresyon modelinin anlamlı olduğu belirlenmiştir ($F=34,790$; $p<0,001$). Bu bulgu doğrultusunda farklı gruplarla seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin sorumlu davranışa teşvik etme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu söylenebilir. Çevresel sorumlu davranışa teşvik etmenin farklı gruplarla seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerindeki değişimlerde %28 ($R^2=0,28$) oranında bir etkisinin olduğu söylenebilir. Bu sonuç araştırma hipotezlerinden **H4**'ün (Farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.) kabul edildiğini göstermektedir.

Tartışma

Turizm faaliyetlerinin ekonomik etkilerinin ön planda tutulması çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin göz ardı edilmesine yol açmıştır (Kahraman ve Türkay, 2006). Özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde turizmin ekonomik getirisine duyulan ihtiyacın fazla olması bu durumun oluşmasında etkili olmuştur (Kuvan ve Akan, 2005). Bunun yanı sıra bölgeler arası kalkınma farklılıklarının giderilmesinde turizm faaliyetlerine ağırlık verilmesi ile bilinçsiz şekilde inşa edilen turizm tesisleri çevre üzerinde birçok olumsuzluğun ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Çevre, sahip olduğu kaynaklar ile belli bir taşıma kapasitesine sahiptir. Bu taşıma kapasitesinin aşılması veya turistlerin sorumsuz davranışları çevrenin tahrip edilmesine yol açmaktadır (Dinçer Şen, 2010). Turizm faaliyetleri fiziksel bir çevrede gerçekleştiğinden dolayı bu çevrede yaşanan değişimler turizm talebini de etkilemektedir. Turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği çevreye aşırı bağımlı olmasına rağmen gerçekleştiği çevrede olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir (Meydan, 1998). Turizm destinasyonlarında yaşanan çevresel bozulmalara bakıldığında turistlerin önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Turistlerin sorumsuz davranışlarının çevrenin bozulmasını büyük oranda etkilediği bilinmektedir (Lee, 2011). IQAir'ın (2022) Pakistan'da yaptığı çalışmada doğal kaynakların ve diğer çevre unsurlarının her geçen gün kötüye gittiğini belirlemiştir. Bu durumun nedenleri arasında hükümetin etkisiz politikaları ve bireylerin çevreye karşı sorumsuz davranışlar sergilemeleri ön plana çıkmıştır. Jehan vd., (2023) yaptıkları çalışmada bireylerin sorumsuz davranışlarının destinasyon çevresine zarar verdiğini saptamışlar. Turistlerin çevreye karşı sorumlu davranış sergilemeleri olumsuz çevre etkilerinin azaltılmasının yanı sıra destinasyonun sürdürülebilirliğine de katkı sağlamaktadır (Lee vd., 2013; Juvan ve Dolnicar, 2017). Turistlerin çevreye karşı davranışlarında seyahatleri esnasında edindikleri deneyiminde etkisi vardır. Eğer destinasyon yönetimi sosyal açıdan sorumlu davranışları önemsiyorsa bu durum turist davranışlarına da yansımaktadır (Hacıoğlu ve Yetim, 2019). Destinasyon yönetiminin sosyal sorumluluk farkındalığı turistlerin çevreye karşı sorumlu davranış sergilemelerini teşvik etmektedir (He vd., 2022). Destinasyon yönetiminin sosyal sorumluluk bilincinin yanı sıra turistlerin sosyal sorumluluk bilinçleri de çevreye karşı sergiledikleri sorumlu davranışları etkilemektedir (Cui, 2010). Sosyal sorumluluk bilinci yüksek olan turistlerin çevreye karşı sorumlu davranma eğilimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Luo vd., 2017). Literatürdeki çalışmalar turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevreye karşı sorumlu davranışlarını etkilediğini göstermektedir (Liobikienė ve Juknys, 2016; Luu, 2018; Su vd., 2018). Bu çalışma ile de tek başına ve farklı gruplarla (aile, arkadaşları ve tur eşliğinde) seyahate çıkan bireylerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma ve çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda farklı gruplarla seyahat faaliyetine katılan turistlerin çevreye karşı sorumlu davranışa uyma ve sorumlu davranışa teşvik etme eğilimlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma ile tek başına seyahate çıkan turistler ile farklı gruplarla (aile, arkadaş, tur) seyahate çıkan turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışa uyma ve çevresel sorumlu davranışa teşvik etme üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bireyler tek başına olduklarına veya yanlarında başka birileri olduğunda farklı davranışlar sergileyebilirler. Bu durum sosyal etkileşim teorisi ile de açıklanabilir. Burada bireyin diğer bireylerle olan etkileşimi, sosyal normlar, kişinin üstlendiği rol etkili olabilir (Eren, 2007). Bu kapsamda Doğu Karadeniz Bölümü'nün önemli turistik destinasyonlarından birisi olan Trabzon'u ziyaret eden yerli turistlerden araştırma verileri toplanmıştır. 340 katılımcıdan elde edilen veriler doğrultusunda çalışma bulguları elde edilmiştir. Farklı gruplarla ve tek başına seyahate çıkan turistlerden elde edilen verilerle gerçekleştirilen regresyon analizlerinde farklı gruplarla seyahate çıkanların beta (β) değerlerinin tek başına seyahate çıkanların beta değerlerinden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin tek başına seyahate çıkan turistlere göre çevresel sorumlu davranışa uyma ve sorumlu davranışa teşvik etme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Farklı gruplarla seyahate çıkan

turistlerin doğal alanlara ilgili kurallara daha fazla önem verdiği belirlenmiştir. Doğaya çöp atmak, çiçek koparmak, tarihi yapılara rastgele resim kazımak gibi olumsuz davranışları daha az sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunların yanı sıra çevrenin tahrip edilmemesi için diğer turistleri caydırma davranışlarının da yüksek olduğu saptanmıştır. Farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin diğer turistlerin çevre ihlallerini yetkili birimlere bildirme konusunda daha hassas oldukları belirlenmiştir. Aynı şekilde çevre koruma faaliyetlerine katılma ve bu konuda inisiyatif alma noktasında daha duyarlı oldukları ifade edilebilir. Farklı gruplarla seyahate çıkan turistlerin çevreye bırakılan çöplerin toplanması ve çevrenin temizlenmesi ile ilgili yapılacak faaliyetlere tek başına seyahate çıkan turistlere göre daha fazla katılım sağlayabilecekleri söylenebilir. Turistlerin sosyal sorumluluk bilinçlerinin çevresel sorumlu davranışlarına etkisine ilişkin gelecekteki araştırmalarda turistlerin çevresel sorumlu davranışlarının belirlenmesinde farklı değişkenlerin (yaş, cinsiyet, seyahat amacı, tutum, destinasyonun özellikler vb.) kullanılması alan yazına katkı sağlayabilir. Turistlerin çevreye yönelik sorumlu davranış sergilemesinde destinasyon yönetiminin sosyal sorumluluk bilincinin etkili olduğu yapılan çalışmalarla belirlenmiştir. Bu doğrultuda Trabzon destinasyon yönetiminin sosyal sorumluluk bilincinin belirlenmesi de alan yazının zenginleşmesine katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Akış, S. (1996). Turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(3-4), 10-13.
- Akışit, S. (2007). Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (23), 441-460.
- Alessa, L., Bennett, S.M., & Kliskey, A.D. (2003). Effects of knowledge, personal attribution and perception of ecosystem health on depreciative behaviors in the intertidal zone of Pacific Rim National Park and Reserve. *Journal of Environmental Management*, 68 (2), 207-218.
- Alkan, H., & Ersin, M. Ö. (2018). Korunan doğal alanlarda insan-yaban hayatı çatışması. *Turkish Journal of Forestry*, 19(3), 284-292.
- Anthony. (1982). Managing the environment and cultural impacts of tourism and leisure development. *Tourism Management*, 3(4), 256-262.
- Apak, Ö. C. (2024). Which tourist type cares more about environmental sustainability?: A quantitative research. *In Cultural, Gastronomy, and Adventure Tourism Development*. IGI Global.
- Aytülkasapoğlu, M., & Ecevit, M. C. (2002). Attitudes and behavior toward the environment: The case of Lake Burdur in Turkey. *Environment and Behavior*, 34(3), 363-377.
- Bagri, S., Gupta, B., & George, B. (2009). Environmental orientation and ecotourism awareness among pilgrims, adventure tourists, and leisure tourists. *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, 57(1), 55-68.
- Ballantyne, R., Packer, J., & Hughes, K., (2008). Environmental awareness, interests and motives of Botanic Gardens visitors: implications for interpretive practice. *Tourism Management*, 29(3), 439-444
- Bruyere, B., Nash, P. E., & Mbogella, F. (2011). Predicting participation in environmental education by teachers in coastal regions of Tanzania. *The Journal of Environmental Education*, 42(3), 168-180.
- Budeanu, A. (2007). Sustainable tourist behaviour—a discussion of opportunities for change. *International Journal of Consumer Studies*, 31(5), 499-508.
- Bujang, M. A., Sa'at, N., Bakar, T. M. I. T. A., & Joo, L. C. (2018). Sample size guidelines for logistic regression from observational studies with large population: emphasis on the accuracy between statistics and parameters based on real life clinical data. *The Malaysian Journal of Medical Sciences: MJMS*, 25(4), 122.
- Can, E. (2016). Turizm destinasyonlarında sürdürülebilir turizmin sürdürülebilir rekabet açısından değerlendirilmesi. *İstanbul Journal of Social Sciences*, 4, 23-40.
- Chiu, Y. T. H., Lee, W. I., & Chen, T. H. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications. *Tourism Management*, 40, 321-329.
- Cui, Y.J., (2010). Awareness and cultivation of citizens' social responsibility in China. Jiamusi University, China.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.

- Demirel, M. A., Vapur, M., Yavuz, E., & Aydın, İ. (2022). Serbest zaman nostaljisinin serbest zaman motivasyonuna etkisi. *Turizm Akademik Dergisi*, 9(1), 219-231.
- Dinçer Şen, S. (2010). Turizmin çevresel etkileri ve bir çözüm olarak ekoturizm. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Eren, S. (2007). Toplumsal norm, ahlâk ve din. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 289-316.
- Gao, J., Huang, Z., & Zhang, C. (2017). Tourists' perceptions of responsibility: An application of norm-activation theory. *Journal of Sustainable Tourism* 25 (2), 276-291.
- Garda, B. ve Temizel M. (2016). Sürdürülebilir turizm çeşitleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 12, 83-103
- Hacıoğlu, T., & Yetim, A. Ç. (2019). Sorumlu turizm algısının turist davranışlarına etkileri: Fethiye destinasyonuna yönelik bir araştırma. *Turar Turizm ve Araştırma Dergisi*, 8(1), 42-69.
- Hahs-Vaughn, D. L., & Lomax, R. G. (2013). *An introduction to statistical concepts*. Routledge
- Han, H., & Yoon, H.J. (2015). Hotel customers' environmentally responsible behavioral ntention: Impact of key constructs on decision in green consumerism. *International Journal of Hospitality Management* 45, 22-33.
- He, X., Cheng, J., Swanson, S.R., Su, L. &Hu, D. (2022), The effect of destination employee service quality on tourist environmentally responsible behavior: A moderated mediation model incorporating environmental commitment, destination social responsibility and motive attributions, *Tourism Management*, 90, 104470.
- Henderson, J. C. (2007). Corporate social responsibility and tourism: Hotel companies in Phuket, Thailand, after the Indian Ocean tsunami. *International Journal of Hospitality Management*, 26(1), 228-239.
- IQAir (2022), World air quality report, www.iqair.com/world-most-polluted-cities. Erişim tarihi: (13.10.2024)
- İssı, Y. (1989). Türkiye turizminin yapay ve doğal çevre üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47, 1-4.
- İlban, M. O., Gümrükcü, S., & Yıldız, N. (2023). Sürdürülebilir turizm çalışmalarında sorumlu turizm. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 7(1), 201-210.
- Jehan, Y., Batool, M., Hayat, N., & Hussain, D. (2023). Socio-economic and environmental impacts of tourism on local community in Gilgit Baltistan, Pakistan: A local community prospective. *Journal of the Knowledge Economy*, 14(1), 180-199.
- Juvan, E., & Dolnicar, S. (2017). Drivers of pro-environmental tourist behaviours are not universal. *Journal of Cleaner Production*, 166, 879-890.
- Kahraman, N., & Türkay, O. (2006). *Turizm ve çevre*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Karaca, C. (2011). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre dostu maliye politikaları, [Yayınlanmamış Doktora Tezi], Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kerstetter, D.L., Hou, J.-S., & Lin, C.H. (2004). Profiling Taiwanese ecotourists using a behavioral approach. *Tourism Management* 25 (4), 491-498.
- Kızıllırmak, İ., Çifçi, İ., & Kaya, F. (2015). Sürdürülebilir turizm kapsamında alternatif konaklama işletmelerinin kullanılması: Yayla evleri örneği", *GÜSBED*, 6 (14), 99-109
- Kiatkawsin, K., & Han, H. (2017). Young travelers' intention to behave pro-environmentally: Merging the value-belief-norm theory and the expectancy theory. *Tourism Management*, 59, 76-88.
- Kil, N., Holland, S. M., & Stein, T. V. (2014). Structural relationships between environmental attitudes, recreation motivations, and environmentally responsible behaviors. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 7(8), 16-25.
- Kline, R. B. (2015), *Principles and practice of structural equation modeling*, Guilford Publications, New York.
- Köroğlu, Ö., Köroğlu, A., & Alper, B. (2012). Doğaya dayalı gerçekleştirilen turizm faaliyetleri içerisinde turist rehberlerinin rolleri üzerine bir inceleme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 131-139.
- Kuvan, Y., & Akan, P. (2005). Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: The case of Belek, Antalya. *Tourism Management*, 26(5), 691-706.

- Lee, T.H. (2011). How recreation involvement, place attachment and conservation commitment affect environmentally responsible behavior. *Journal of Sustainable Tourism* 19(7), 895-915.
- Lee, T.H., Jan, F.-H. & Yang, C.C. (2013). Conceptualizing and measuring environmentally responsible behaviors from the perspective of community-based tourists. *Tourism Management* 36, 454-468.
- Li, J. H., Sia, R., & Zhu, Y. B. (2013). Research on cultural heritage tourism development based on tourist perception: Taking Beijing Olympic park of China as an example. *Applied Mechanics and Materials*, 361, 21-26.
- Liobikienė, G., & Juknys, R. (2016). The role of values, environmental risk perception, awareness of consequences, and willingness to assume responsibility for environmentally-friendly behaviour: The Lithuanian case. *Journal of Cleaner Production*, 112(4), 3413-3422.
- Luo, W.B., Zhang, X.H., Zhong, C., Meng, B., Timothy, D.J., (2017). Research on the influencing factors of tourists' environmentally responsible behavior in urban natural scenic spots. *Chinese Journal of Population, Resources and Environment*. 27 (5), 161-169.
- Luo, W., Tang, P., Jiang, L., & Su, M. M. (2020). Influencing mechanism of tourist social responsibility awareness on environmentally responsible behavior. *Journal of Cleaner Production*, 271, 122565.
- Luu, T.T., (2018). Activating tourists' citizenship behavior for the environment: the roles of CSR and frontline employees' citizenship behavior for the environment. *Journal of Sustainable Tourism* 26 (7), 1178-1203.
- Malhotra, N. K. (2004). Marketing research an applied orientation, 4. Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey.
- Mathew, P. V., & Sreejesh, S. (2017). Impact of responsible tourism on destination sustainability and quality of life of community in tourism destinations. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 31, 83-89.
- Mathieson, A., & Wall, G. (1982). *Tourism, economic, physical and social impacts*, Tourism Research and Development Department, Midland Group of Companies.
- Meydan, S. (1998). Sürdürülebilir turizm gelişimi ve Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi Alanına yönelik bir anket uygulaması sonucu. *Gazi Üniversitesi TTEF Dergisi*, 82-95.
- Newsome, D., & Moore, S. A. (2002). *Natural area tourism, in aspects of tourism*. Channel View Publications. UK.
- Özel, Ç. H. (2014). Turizmin sosyo-kültürel boyutta ortaya çıkardığı etkilerin incelenmesi: Marmaris örneği. *Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (42), 57-68.
- Öztürk, Y. (2022). Turizmin çevresel etkilerine yönelik algı, kentsel aidiyet duygusu ve turizm gelişimini destekleme tutumu arasındaki ilişki (The relationship between the perception of tourism's environmental impacts, the urban belonging and the attitude to support tourism development). *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 10(4), 3154-3172.
- Sekaran, U. (1992), *Research methods for business – a skill building approach (2nd Ed)*. John Wiley and Sons, Inc.
- Steg, L. & Vlek, C. (2009). Encouraging proenvironmental behaviour: An integrative review and research agenda, *Journal of Environmental Psychology* 29, 309-317.
- Stern, P. C. (2000). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407-424.
- Su, L., & Swanson, S.R. (2017). The effect of destination social responsibility on tourist environmentally responsible behavior: Compared analysis of first-time and repeat tourists. *Tourism Management* 60, 308-321.
- Su, L., Huang, S. S., & Pearce, J. (2018). How does destination social responsibility contribute to environmentally responsible behaviour? A destination resident perspective. *Journal of Business Research*, 86, 179-189.
- Thapa, B. (2010). The mediating effect of outdoor recreation participation on environmental attitudebehavior correspondence. *Journal of Environmental Education*, 41(3), 133-150.
- Toygar, F. (2014). Pazarlama faaliyetleri ve tüketici karar süreci üzerindeki etkisi, örnek olay incelemesi, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Gediz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Uğurlar, A. (2017). Turizmde sürdürülebilirlik: Bir ölçülebilirlik aracı olarak göstergelerin önemi. *İdealkent*, 8(21), 118-140.
- UNEP. (2005). Making tourism more sustainable: A guide for policy makers. United Nations Environment Programme and World Tourism Organization.

- VanVoorhis, C. W., & Morgan, B. L. (2007). Understanding power and rules of thumb for determining sample sizes. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 3(2), 43-50.
- Volo, S. (2020). Overtourism: Definitions, enablers, impacts and managerial challenges. In H. Séraphin, T. Gladkikh, & T. V. Thanh (Eds.), *Overtourism causes, implications and solutions* (pp. 11-26). Cham: Springer.
- Wang, C., Zhang, J., Yu, P., & Hu, H. (2018). The theory of planned behavior as a model for understanding tourists' responsible environmental behaviors: The moderating role of environmental interpretations. *Journal of Cleaner Production*, 194, 425-434.
- Yorulmazer, G., & Doğan, O. (2017). Turizm işletmelerinde kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarının satın alma niyeti üzerindeki etkileri: Turistlere yönelik bir araştırma. *GÜSBEED*, 8(21), 49-75
- Yüksek G., Dinçer, F.F.İ., & Dinçer, M.Z. (2019). Seyitgazi ilçesi paydaşlarının sürdürülebilir turizm farkındalıkları, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 107-121
- Zhang, X.H., (2016). Research on tourists' recreation impact perception, consciousness of social responsibility and environmentally responsible behavior: A case study of Yuelu Mountain Scenic Area Changsha. Hunan Normal University, China.

Extended Summary

Aim and Scope

The Effect of Social Responsibility Consciousness of Tourists Travelling Alone and Tourists Travelling with Different Groups on Environmentally Responsible Behaviours. Tourism, which is expressed as a chimneyless industry, and the developments it brings with it negatively affect destinations in rural and urban areas if necessary measures are not taken (Su et al., 2018). Considering the negativities experienced around the destination, it is seen that tourist behaviour is an important factor (Li et al., 2013; Gao et al., 2017). Inappropriate behaviours exhibited by tourists have direct or indirect negative impacts on the destination (Juvan & Dolnicar, 2017). Therefore, directing tourists to exhibit environmentally responsible behaviour can reduce environmental problems in destinations (Wang et al., 2018). Although destination administrations develop solutions to eliminate environmental problems caused by tourists, inappropriate tourist behaviours cannot be completely eliminated (Aytülkasapoğlu and Ecevit, 2002). Tourists should exhibit a sense of responsibility towards the environment. This study aims to determine the effect of social responsibility awareness of individuals travelling alone and with any group on their environmentally responsible behaviours. The study will examine how sensitive individuals are to the environment when travelling alone or with a different group. When the related studies in the literature are examined, it is determined that the environmentally responsible behaviours of those who participate in travelling with a tour are higher. It has been observed that the travel agency informs tourists about this issue and encourages them to be sensitive to the environment in tours to ecologically sensitive areas (Bagri et al., 2009).

Method

Encouraging tourists to engage in environmentally responsible behaviours is critical for ensuring the sustainability of both rural areas and urban environments. Tourists' awareness of social responsibility is an important factor in shaping their environmental behaviour (Luo et al., 2020). In the present study, the effect of tourists' social responsibility consciousness on their environmentally responsible behaviours was investigated. This research is a descriptive study that examines the effect of social responsibility consciousness of tourists travelling alone and with different groups on their environmentally responsible behaviours. The research population consists of domestic tourists visiting Trabzon in the first six months of 2024 (January-June). A questionnaire technique was used to collect the research data. A five-point Likert rating scale was used in the study conducted to measure the effect of social responsibility awareness of tourists travelling alone and tourists travelling with different groups on their environmentally responsible behaviours. Likert rating scale is '1= Strongly Disagree; 2=Disagree; 3= Neutral/Uncertain; 4=Agree; 5= Strongly Agree'. The questionnaire forms were filled out by domestic tourists visiting Trabzon. After the questionnaires were collected, validity and reliability analyses were performed using SPSS software. Then, the findings related to the demographic characteristics of the participants are given. Finally, regression analysis was performed to test the research hypotheses.

Conclusion

In this study, the effect of social responsibility consciousness of tourists travelling alone and tourists travelling with different groups (family, friends, tour) on complying with environmentally responsible behaviour and encouraging environmentally responsible behaviour was investigated. In this context, research data were collected from domestic

tourists visiting Trabzon, one of the important tourist destinations of the Eastern Black Sea Region. The findings of the study were obtained in line with the data obtained from 340 participants. As a result of the study, it was found that tourists travelling with different groups have a higher tendency to comply with environmentally responsible behaviour and encourage responsible behaviour than tourists travelling alone. It was determined that tourists travelling with different groups attach more importance to the rules related to natural areas. It was concluded that they exhibited less negative behaviours, such as throwing garbage into nature, plucking flowers, and randomly carving pictures on historical buildings. In addition to these, it was determined that the behaviours of deterring other tourists to prevent the destruction of the environment were also high. Tourists travelling with different groups were found to be more sensitive about reporting environmental violations of other tourists to the authorities. Likewise, it can be stated that they are more sensitive about participating in environmental protection activities and taking initiative in this regard. It can be said that tourists travelling with different groups can participate more in activities related to the collection of garbage left in the environment and cleaning the environment than tourists travelling alone.